

A gyár újraéled

Részlet a Magyar Gazdaságkutató Intézet 1945-ös felméréséből:
 „Az ország lakossága teljesen lerongyolódott. Az ipari munkásság, az újonnan földhöz juttatott és a mezőgazdasági munkásság ruházatának 75 százalékát pótolni kell. 170 ezer egy éven aluli csecsemőt kell ellátni kelengyével, s mintegy 50 ezer kórházi ágy teljes felszerelése hiányzik. A legsürgősebben kielégítendő textilanyag-szükséglet 47 ezer mázsa...”

Az 1944. október 15-e után uralomra jutott nyilasok 192 ezer méter műselymet, 350 ezer méter pamutot és téli árut, 78

az üzemeket. A nyomógár nélkülözhetetlen kellékét, a rézhengereket például jó részt hadianyaggyártási célra korábban igénybe vették. A rézhenger szerepe olyan a nyomógárban, mint a szövőszéké a szövődében.

Februárban, amikor véget ért a főváros ostroma, az emberek kezdtek beszállingózni a gyárba, hogy eltakarítsák a romokat, megtisztítsák a gépeket, rendbe hozzák a kazánokat. Nem kis bátorság kellett ahhoz, hogy a felszaggatott, romok-

tunk a gyárban. Az óvóhelyen átmenekített gyapotbálákön vetettünk „ágyat”, zsákkal takaróztunk a „műszakváltásig”, ami nagyon hamar bekövetkezett, mert a hideg kiűzte az álmat a szemünkből — emlékezik vissza Varga Ferenc tmk-művezető.

A fonodában 3—4 fok körül mozgott a hőmérséklet. A fonáshoz pedig meleg gőz, energia kellett, s szén alig volt. A szovjet parancsnokok szállították időnként néhány teherautóval, de a készletek csak kis hányadát jelentették a tényleges szükségletnek. 1943-ban Kelenföld havi szénforgasztása 1300 tonna volt, 1945 áprilisában 50 tonna.

— Dermedt ujjakkal mostuk a petróleumban a rozsdás gépalkatrészeket. A belővésektől sérült gépek felét levágtuk, a menthető alkatrészeket átpucoltuk, kijavítottuk — s a fél gépet beindítottuk. Hordóból csináltunk kályhát a terem közepére; a csövet — ha elég hosszú volt — a plafonon vezettük ki. De rövid volt. Ha ezt egy mai tűzrendész látta volna! Kilelné a hideg! Tűzijáték a gyülékony gyapot kellos közepén. De kellett a meleg, ruhánk alig volt, s az éhes embert jobban bántja a hideg is.

Kolesznyikov kapitány

A korábbi részvényesekből álló igazgatóság semmiféle segítséget nem adott a dolgozók ellátásához. Kolesznyikov kapitány, a kelenföldi gyár katonai parancsnoka a szovjet bér munkában, szovjet gyapotból szőtt áru egytizedét polgári célra engedte át. A polgári cél ekkor csak egyet jelenthetett: élelem!

A kelenföldi üzemi bizottság levele az igazgatósághoz 1945. április 4-én:

„Közöljük, hogy a szovjet parancsnoktól kapott teherautón ezer méter áruval útnak indultunk az Alföld felé élelmiszert.”

Április 5., a levél feladója a vezérigazgatóság:

„A leghatározottabban elítéljük az élelmiszercserét! A legnagyobb nyomatókat kívánjuk adni azon korábbi szóban és írásban közölt elhatározásunknak, hogy készáruinknak élelmiszert való elcseréléséhez nem járulhatunk hozzá. Az árucserre jogellenes. Élelmiszert csak készpénzért szabad vásárolni, miután az élelmiszertárat lefelé mennek, a textíliaműk ára viszont stabil...”

Az üzemi bizottság válasza:

„A vezérigazgató úr által felhozott azon elgondolás, hogy készpénzért vásároljunk, lehetetlen. De tiltakozni kell ellene azért is, mert az igazgatóság eddig semmiféle formában nem volt segítségünkre sem pénzzel, sem egyéb támogatással. Az igazgatóság már azt is elfelejtette, hogy köszönettel tartozik a munkásoknak azért, hogy a vállalatot üzemképes állapotba helyezték minden támogatás nélkül. Figyelmeztetni kívánjuk vezérigazgató urat arra is, hogy nem szolgálja az ország újraépítését, ha egy méter árut száz pengőért adnak a parasztságnak.”

A demokratikus magyar kormányzat nem engedhette, hogy a háborút legjobban megsínyelt dolgozó rétegek, akik most az újjáépítés fő terheit is viselték, ki legyenek szolgáltatva a textiltökekek kénye-kedvének. Ez a harc a textilgyárosok és a népi demokratikus kormányzat között az úgynevezett népruházati akcióval kezdődött, és csak a gyárak államosításával fejeződött be.

Túlórából cipő

A behozatalra épült magyar textilipar nyersanyagellátásának megoldása nélkül a termelés megbénul. Nyilvánvaló volt, hogy a régi külkereskedelmi kapcsolatok nem állíthatók helyre; ilyen helyzetben szinte egyedül a Szovjetunió támogatására, a szovjet nyersanyagforrásokra lehetett támaszkodni.

Megállapodás született, hogy 1945—46-ban 30 millió kilogramm nyerspamutot szállít a Szovjetunió Magyarországra, amelyből 13 millió kilogrammot feldolgozott formában visszaszállít — 17 millió kilogramm munkadíj fejében az országban marad.

A kelenföldi Goldberger gyár a szovjet hadseregtől kapott megrendelésekkel és a nyersanyaggal már februárban megkezdte a rendszeres termelést. Legjelentősebb munkája másfél millió méter mullpólya volt, aztán szigetelőszalaganyag, autóhuzat, majd barhend, ágynemű, flanell.

— Amikor a hét végén azt mondták, emberek, nincs miből fizetnünk, tartsatok ki, korgó gyomorral, de elkezdtek a másik hetet. A megmozduló gépek látványa, az új világ születésének tudata vitte, sodorta az embereket.

— A hordókályhákön palacsintát sü-

Koczó Eszter fonónó

tötték az asszonyok. Százat, kétszázat, ezret? Mindenki adott bele valamit: lisztet, tojást, olajat... Aztán melasszal megtöltöttük, ez volt az „üzemi koszt”...

Óbudán az üzemi bizottság kiharcolta, hogy a dolgozók cipőhöz jussanak. A munkások fejéenként 135 ingyenes túlórával „vásárolták” meg a lábbelit — az akkori körülmények között ez a vételárnak csupán egyharmadát jelentette. Kétharmad részt az igazgatóság vállalt. Az óbudai textilgyár 1946 tavaszán cipőjavító műhelyt nyitott...

Bármennyire jó szándékúak voltak a kiharcolt juttatások, mégsem biztosították a minimális létfenntartási szükségleteket.

1946 májusában az infláció üteme még inkább felgyorsult; a munkásság helyzete elviselhetetlenné vált. A Goli speciális bérrendszert dolgozott ki. A dolgozók teljes jövedelmének alsó határa 22 méter „Árpád” elnevezésű kartonanyagának felelt meg. A kelenföldi óraber 4,7 cm, ez óbudai 5,5 cm volt. Egy méter karton egy mázsa tűzifáért cserélt gazdát, vagy 1 kilogramm mosószippanért, vagy 1/2 kilogramm cukorért. Az üzleti forgalomban 1 méter Árpád ára 46 billió pengő volt.

A centiméterbér 1946. június 11-től a stabilizációig állott fenn. A munkásság reálbére a békebelinek 13 százalékára zuhant, a Goli-belieknek e kivételes rendszerrel ennél valamivel több jutott.

— Mindenki a Goliba szeretett volna jönni dolgozni... Onnan lehetett bennünket megismerni, hogy fizetésnapon hátizsákkal jártunk. A centicéduláért lehetett cipőtalpat, libát venni, nyíratkozni a borbélynál.

Az élet megindult. Új tartalmáról egy összehasonlító adat:

Óbuda egyhavi jóléti költségvetése			
	1939. december	1946. december	forint
Iakóház	909	Iakóház	2507
légvédelmi kiadások	4207	üzemi bizottság sportegylet	2497
betegpénztár	576	betegpénztár	9910
orvosi rendelő	23	és orvosi rendelő	3803
leventeoktatás	59	étkezde	27 086
munkásfürdő	498	élelemtár	8379
étkezde	63	cipészműhely	1926
zuhanyozó	445	otthon	10 216
	6780	csecsemőotthonbővítés	547
		gondozónő	1013
			67 884

*

Harminc év alatt gyökeresen megváltozott Goldbergerék kelenföldi gyára. Ma a Pamutnyomóipari Vállalat Kelenföldi Textilgyaraként dolgozik, és nemhogy a „régii igazgatóság” valamelyik embere, de még a 10 évvel ezelőt itt dolgozó sem ismerne rá az üzemre.

Az egyik fonodát — az országban először — korszerű, orsó nélküli fonodává alakították. A régi mechanikai szövőgépek helyett ma már automata szövőgépek dolgoznak. Az idén befejeződik a kötőhurkoló program is, amely teljesen új technológiát jelent a hagyományos fonószövő gyárban.

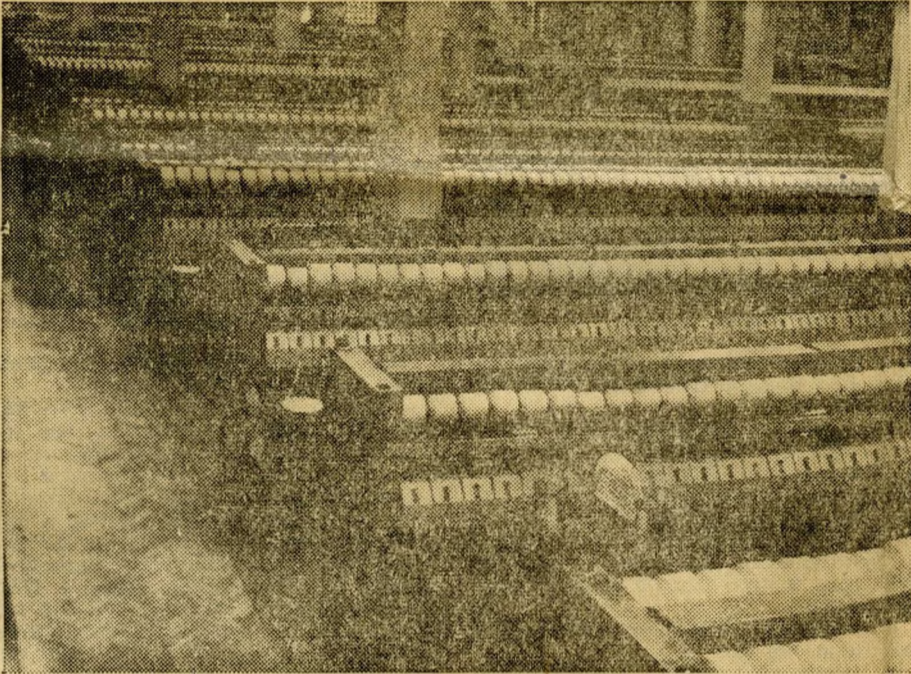
1975-ben több mint 5000 tonna fonalat és 45 millió m² szövött, illetve kötött hurkolt kelmét gyártanak. Az üzemek klimatizáltak, sőt egyik üzemüket hűtőgépes klimatizáló berendezéssel látták el.

A közelmúltban adták át az 1000 személyes központi öltöző-fürdő épületüket, valamint a szállodaszervi ellátást nyújtó 100 személyes leányotthont. A szakmunkás-utánpótlást iparitanuló-képzéssel oldják meg; 150 leány teljesen ingyenes kollégiumi ellátásban részesül.

A KELTEX dolgozóit ma is járják az országot — nem batyukkal, tehervonaton, hanem autóbusszokkal — egészen más célból, pihenni, túrázni, kirándulni.

1974. évi munkája alapján a gyár elnyerte a „kiváló” címet...

Antal Anikó

Az új automata fonoda

ezer méter filmárut szállítottak el csupán a Goldberger gyárból. A szállítmányokkal együtt Nyugatra vitték a vállalat összes gépkocsiját, szállítóeszközét is.

Dermedt ujjakkal

A légitámadások és tűzérési tűz folytán a Goldberger gyár kelenföldi és óbudai épületeinek fele tönkrement; a gépi sérülések aránya 30—50 százalék. Az épületkárnál is nagyobb gondot okozott, hogy alapvető felszereléseiktől fosztották meg

től és hulláktól borított, „vetkőztetőktől” veszélyeztetett utcákra kimerészkedjenek, belépjenek az üszkös, kiégett gyárfalak közé, éhesen és dideregve odaálljanak a tetőtlen-ablakatlan műhelyekbe, az úgyahogy kijavított gépek mellé.

— Nekem szerencsém volt, nem kellett a Dunán átkelni, az elsők közt bejöhetttem — meséli Rieth Márton főművezető. — A János-hegyen laktam, onnan talpaltam le Kelenföldre. Naponta 40 kilométert a lakástól a gyáris és vissza.

— Hogy az éhezéstől legyöngült erőinket kíméljük a gyaloglástól, benn alud-